

УКРАЇНСЬКО-ШВЕДСЬКИЙ ПРОЕКТ
«ПРОГРАМА ПІДТРИМКИ РЕФОРМ УКРАЇНСЬКОГО ЛІСОВОГО
ГОСПОДАРСТВА»

УЧБОВИЙ КУРС
«ЛІСОУПРАВЛІННЯ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ»

КУРСОВА РОБОТА
на тему
«Ринок дубової сировини України»

Виконали:

Гаврилюк О.М.
Дорош О.С.

КИЇВ-СТОКГОЛЬМ-КИЇВ
2007

ЗМІСТ

Вступ

1. Характеристика дубових насаджень

Коротка історична довідка

Сучасний стан дубових лісів України та Швеції

2. Ринок дубової сировини

Нормативно- правові акти регулювання ринку дубової деревини України

Сучасний стан ринку на прикладі 2006 року та I кварталу 2007 року

Ринок дубової сировини Швеції

3. Прогнозування шляхів розвитку ринку дубової сировини в Україні з використанням елементів SWOT – аналізу та висновки.

ВСТУП

Дуб — один з найцінніших і найдревніших видів, що росте на території України. Дубові лісостани мають надзвичайно важливе значення. Деревина дуба за своїми якостями: міцністю, кольором та текстурою, за здатністю приймати полірування, за красою текстури — переважає всі деревні породи, що ростуть в регіоні. Мають цінність і інші елементи дуба. Кора відзначається високими дубильними властивостями, жолуді, окрім свого прямого призначення — як насіння для відновлення дубових лісостанів, — можуть йти на корм домашнім і диким тваринам. Поряд із постійним та зростаючим попитом на дубову сировину та її високу ціну, існує інша сторона медалі – це технологічна складність та високі затрати вирощування дуба, великий оборот рубки. Недарма у Швеції лісівників, які займаються вирощуванням дуба відносять до «вищої ліги».

На даний час ціна на високоякісний фанерний дуб у великій мірі залежить від кон'юктури ринку тобто від цін які складуться на аукціоні, але приблизно вона становить 350 євро. Саме тому зважаючи на зростання попиту та високі ціни на дубову сировину, важливо забезпечити ритмічне функціонування ринку при невиснажливості його використання, шляхом ретельного підходу до вирощування дуба використовуючи передові технології.

1. Характеристика дубових насаджень

1.1. Коротка історична довідка

Ареал, який у минулому займав дуб, був значно ширший за існуючий, але під впливом несприятливих факторів, а також внаслідок господарської діяльності людини він значно зменшився. Найбільшого винищення зазнали дубові ліси Західного регіону України в XVI-XIX ст. Інтенсивне вирубування лісів перетворило деякі повіти, що колись славились високопродуктивними дібровами, схожими на безлісі площі. Лісистість Лісостепу в XIX ст. зменшилась у 4-4,5 разів у порівнянні з першим тисячоліттям н. е. Після приєднання Західної України в 1939 році до СРСР інтенсивна експлуатація лісів регіону, особливо дубових, привела до значного пониження лісистості у Львівській, Івано-Франківській, Закарпатській, Тернопільській та інших областях. Так, з 1946 по 1956 рік лісистість у згаданих областях зменшилась: у Львівській на 0,9%, Івано-Франківській на 1,5%, Закарпатській на 0,4%, Тернопільській на 0,5%. Це було пов'язано з великими обсягами лісокористування, які значно перевищували розрахункову норму. Водночас, в середині XX ст. в Україні намітилась тенденція поступового зростання площі насаджень з переважанням дуба. Так, на 01.01.1962 р. насадження з переважанням дуба займали площу 1318,4 тис. га, або 19,2% загальної площі лісів держлісфонду, у 1966 році відповідно 1419,0 тис. га /20,1 %/, а на 01.01.1996 р. їх площа зросла до 1710,3 тис. га, що складає понад 24% від лісового фонду України.

1.2. Сучасний стан дубових лісів України

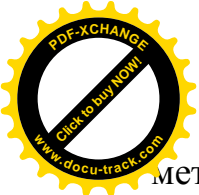
Ліси України за призначенням і розміщенням виконують переважно екологічні (водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі та інші) функції, мають обмежене експлуатаційне значення.

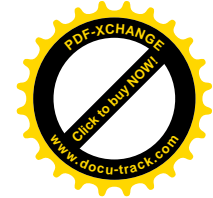
Ліси та лісове господарство України мають певні особливості порівняно з іншими європейськими країнами:

- відносно низький середній рівень лісистості території країни;
- зростання лісів у різних природних зонах (Полісся, Лісостеп, Степ, Українські Карпати та гірський Крим), що мають істотні відмінності щодо лісорослинних умов, методів ведення лісового господарства, використання лісових ресурсів та корисних властивостей лісу;
 - переважно екологічне значення лісів та висока їх частка (до 50%) з обмеженим режимом використання;
 - високий відсоток заповідних лісів (14,0%), який має стійку тенденцію до зростання;
 - історично сформована ситуація із закріпленням лісів за численними постійними лісокористувачами (для ведення лісового господарства ліси надані в постійне користування підприємствам, установам і організаціям більш ніж п'ятдесяти міністерств і відомств);
 - значна площа лісів зростає у зоні радіоактивного забруднення;
- половина лісів України є штучно створеними і потребують посиленого догляду;
- площа дубових деревостанів складає 1714415 га або 28,1 % від загальної площі лісів;
- загальний запас дубових насаджень 303300, 79 тис. кбм або 23,6%;
- середній вік дубових насаджень 82 років;
- запас 293 кбм/га;

Дубові насадження Швеції займають незначну площу на півдні країни та не складають основу економіки лісової галузі Швеції. Різними є також підходи та

методики ведення господарства в дубових насадженнях Швеції та України, при
що ми довідались при відвідуванні помістя Trollholm. Характерною рисою
вирощування та формування дубових насаджень є спрямованість в першу чергу
на якісні показники деревини. З цією метою в дубових насадженнях проводяться
як відбір кращих екземплярів дуба шляхом інтенсивних проріджувань, так і
догляд за стовбуром. В результаті цього у віці 100 років в таких насадженнях є
низька повнота, середній діаметр насадження не менше 60 см, кількість дерев
дуба з високоякісним стовбуром на 1 га - близько 80 екземплярів. В цей же час в
Україні серйозним обмежуючим фактором, який прописаний в нормативних
документах є повнота, рівень якої засвідчує про ефективність господарювання.
Зважаючи на наведені розходження та провівши детальну експертну оцінку
ефективності ведення лісового господарства в дубових лісах шляхом широких
дискусій із залученням провідних світових спеціалістів можливо потрібно буде
переглянути Правила рубок пов'язаних з веденням лісового господарства, які
діють в Україні.

2. Ринок дубової сировини

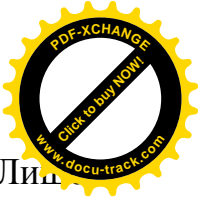
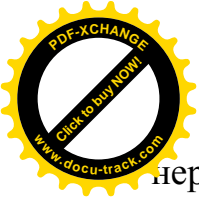
2.1. Нормативно- правові акти регулювання ринку дубової деревини України

Щоб досконаліше зрозуміти принципи функціонування ринку деревини в Україні необхідно ознайомитись із нормативними та законодавчими актами, що в тій чи іншій мірі регулюють його діяльність. Ми не претендуємо на широкий та детальний аналіз законодавчих актів та врахування всіх їх нюансів. Основна мета – це зафіксувати основні позиції законодавства та їх вплив на функціонування ринку сировини. Отже,:

1. Лісовий кодекс України. Це основний документ, який формує всю лісову політику в українському лісі. Він визначає, що ліс виконує переважно водоохоронні, захисні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, рекреаційні, естетичні, виховні, інші функції та є джерелом для задоволення потреб суспільства в лісових ресурсах. Також ним визначається така норма як розрахунок щорічного обсягу рубки. Тобто, є певна невідповідність із таким правилом ринкової економіки – «попит формує пропозицію»

2. Правила відпуску деревини в лісах України та Правила рубок головного користування та інші. Є технічними документами, які в деякій мірі застаріли та потребують оновлення. Це, зокрема в частині розподілу лісосічного фонду, оскільки Лісовим кодексом України передбачено те, що постійне користувачі мають першочергове право на заготівлю деревини в обсязі розрахункової лісосіки, тоді як Правила відпуску деревини на корені передбачають складний багаторівневий порядок надання ліміту на заготівлю деревини в порядку рубок головного користування.

3. Наказ Державного комітету лісового господарства України «Щодо вдосконалення механізмів продажу необробленої деревини» № 42 від 19.02.2007 року. Цим наказом у дію вводиться механізм реалізації необробленої деревини на аукціонах, які проводяться 1 раз у квартал на спеціалізованих біржах в обласних центрах. Даний нормативний акт покликаний забезпечити формування вільної ринкової ціни на лісоматеріали, проте має свої обмеження щодо участі

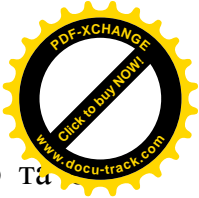
нерезидентів. Тобто, він покликаний захистити внутрішнього виробника. Лише після того, як буде проведено аукціон, продукція, що не реалізована під час торгів, може бути експортована по ціні, яка не нижче цін внутрішнього ринку.

Отже, по-перше, в Україні діє нормативно-правова база, яка може забезпечити невиснажливе використання лісосировинних ресурсів при цілком цивільному функціонуванні ринку лісопродукції.

2.2. Сучасний стан ринку на прикладі 2006 року та I кварталу 2007 року

На сьогоднішній день проаналізувати ринок дубової сировини надзвичайно складно. Основною причиною є не просто відсутність достовірної інформації, а в переважній більшості відсутність будь-якої інформації як такої про обсяги заготівлі та реалізації дубової сировини в лісах інших користувачів, які займають не мало не багато більш як 30% від загальної площі лісів України. Найкорумпованішими небезпідставно вважаються ліси, що були у користуванні структур агропромислового комплексу, або так звані «колгоспні ліси». Для прикладу можемо назвати лісокомунальне підприємство Хмельницького району – СЛКП «Діброва» - яке протягом усього періоду свого існування не мало ані найменшого натяку на ведення бухгалтерського обліку та обліку лісопродукції зокрема, здійснюючи при цьому лише рубки у пристигаючих та стиглих дубових насадженнях. Не дивно, що після ліквідації цього горе-підприємства, у спадок по собі вони залишили лише борги та чотири кримінальні справи. Саме такі структури стають основою для формування тіньового ринку дубової лісопродукції, який завданий шкоду цивілізованому ринку, в першу чергу у ціновому сегменті. Не зважаючи на намагання керівництва Держкомлісгоспу покласти край цьому свавіллю, всі його потуги розбиваються об неконструктивну позицію аграрного лобі.

Вимушеною мірою втручання у функціонування ринку лісопродукції став наказ Держкомлісгоспу , яким впроваджено сертифікат про походження

лісопродукції, який видається при експортних операціях з лісопродукцією та перешкодою для експорту лісопродукції або продукції переробки сумнівного або незаконного походження.

Повернімось до аналізу ринку, який сформований структурними підрозділами Держкомлісгоспу, як основного гравця на ринку лісопродукції.

Керуючись даними 2006р та 1 кварталу 2007р загальний обсяг заготівлі дубових сортиментів від всіх видів користувань по Держкомлісгоспу оцінюється приблизно в 1,5 млн. кбм, в т.ч. сортименти які представляють особливу цінність :

- Ø Пиловник дубовий всіх сортів 384 тис. кбм;
- Ø Фансировина дубова 18,0 тис. кбм;
- Ø Будліс дуб 29,0 тис. кбм;
- Ø Баланси дуб 48, 0 тис. кбм.

В розрізі напрямку поставок по пиловнику дубовому:

- Експорт – 85,0 тис.кбм або 22% ;
- Внутрішній ринок – 299,0 кбм або 78%

Як правило на експорт реалізовували дубові сортименти нижчих діаметрів та сортності. Поряд із тим потрібно виділити, що на сьогоднішній момент на ринку присутні внутрішні споживачі, які в змозі конкурувати по рівню цін із закордонними покупцями та переробляють левову частку високоцінних сортиментів дуба. До них можна віднести наступні компанії : «Інексукрпаркет», «Барлінек-Україна», «Нумінатор». Річний обсяг переробки на вказаних підприємствах не перевищує 25,0 тис. кбм. Особливістю вітчизняного ринку переробки дубової сировини є відсутність посередницьких структур. Як правило, переважна більшість договорів – це договори прямої поставки.

У секторі переробки дубової фансировини лідируючі позиції займають наступні компанії : «Єврошпон» та «Укршпон», експорту дубової фансировини – «Алексіс».

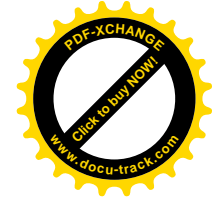
Серед експортерів у 2006 році найбільшу кількість дубової сировини придбали польські фірми: «Проміс» - 20860 кбм , «БТТС» - 9200 кбм, Хардвуд

Савмілл» - 11560 кбм. У цьому переліку фірм лише «Хардвуд Савмілл» на 100% використовує закуплену дубову сировину для переробки на власних лісопилних заводах. Решта фірм займаються в тому числі й посередницькими послугами на ринку лісоматеріалів.

2.3. Ринок дубової сировини Швеції

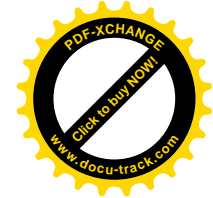
На жаль, для детального аналізу ринку дубової сировини Швеції недостатньо доступних матеріалів. Ми можемо робити певні висновки на основі інформації, яку отримали під час зустрічей та відвідувань промислових підприємств, що спеціалізуються на вирощуванні, реалізації та переробці дубових сортиментів. Зокрема, основним напрямком використання дубової сировини на шведському ринку – це виготовлення підлогового покриття. У сегменті високоякісних сортиментів – переважно вся реалізація здійснюється на аукціонних торгах у сусідній Німеччині.

3. Прогнозування шляхів розвитку ринку дубової сировини в Україні з використанням елементів swot - аналізу.

Для більш повнішого розуміння того як розвивається ринок дубових лісоматеріалів проведемо swot- аналіз , результати якого наведені нижче:

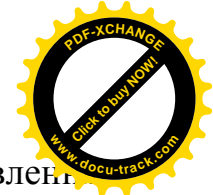
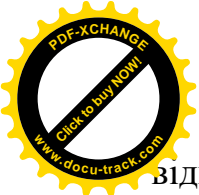
Сильні сторони	Можливості
<ul style="list-style-type: none">Ø Багаті природні ресурси;Ø Сприятливі ґрунтові та кліматичні фактори для вирощування дубових насаджень;Ø Сприятливе географічне положення;Ø Постійний попит на дубову сировину в Україні та Європі;Ø Прозорий ринковий механізм реалізації дубової сировини через аукціони;Ø Висока якість сортиментів;	<ul style="list-style-type: none">Ø Реформування системи лісового господарства, шляхом передачі лісів інших користувачів в сферу управління Держкомлісгоспу;Ø Розвиток лісопереробної галузі в Україні;Ø Підвищення продуктивності шляхом запровадження нових технологій;Ø Відмова лісокористувачів від власної переробки.
Слабкі сторони	Загрози
<ul style="list-style-type: none">Ø Брак знань з маркетингу;Ø Брак досвідченого менеджменту;Ø Невизначеність у сфері експортних операцій з лісоматеріалами;Ø Низька гнучкість та здатність реагувати на вимоги ринку;Ø Невисокий попит вітчизняних переробників на дубову низькосортну деревину ;Ø Застарілі державні стандарти та технічні умови на лісопродукцію;Ø Відносно слабе технічне оснащення процесу заготівлі та переробки;Ø Обмежене природокористування;	<ul style="list-style-type: none">Ø «тіньові» схеми реалізації дубової сировини в лісах інших користувачів;Ø Погіршення сортиментної структури фонду рубок головного користування по дубовій госпсекції у перспективі внаслідок зменшення площ деревостанів природного походження;Ø Погіршення кліматичних, гідрологічних та екологічних умов зростання дубових насаджень;Ø Висока трудомісткість вирощування дубової сировини, значний розрахунковий період окупності вкладених інвестицій;Ø Недосконале експортне законодавство;

Наведені вище результати аналізу свідчать про те, що український ринок дубових лісоматеріалів має ряд сильних сторін, а також можливостей для підвищення своєї конкурентноздатності. Зокрема, як засвідчують останні аукціонні торги, при реалізації пиловників дубових, вартість останніх зросла по деяких позиціях на 40% порівняно зі стартовими цінами. Це є свідченням повноцінного функціонування ринку лісоматеріалів в Україні.

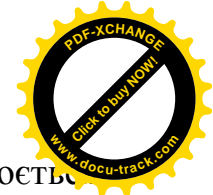
Враховуючи вигідне географічне розташування України та її сприятливі ґрунтові та кліматичні умови можна стверджувати про інтерес до українського ринку дубових лісоматеріалів. Проте, поряд із цим, необхідно відмітити негативні тенденції, які спостерігаються в дубових насадженнях Українського Лісостепу в останні роки. Зараз можна говорити про появу ознак ослаблення значної площі дубових насаджень. Про це свідчить також аналіз відомостей всихаючі насаджень, які формуються один раз у три роки і де в останній раз було зафіксоване збільшення частки всихаючі насаджень поряд із насадженнями ялини європейської. Що спричиняє такий результат, на сьогоднішній день говорити достеменно не можна. Чи це були серйозні осередки листогризучих, які протягом декількох років об'їдали щорічний приріст, чи у цій ситуації вони вже почали виступати в певній мірі як вторинні шкідники? Відповідь на це відсутня. А це вже справляє акумулюючий ефект на ринок дубових сортиментів. На сьогоднішній день спостерігається збільшення кількості сухостійних дубових сортиментів на які відсутній попит.

Інший фактор, що чекатиме ринок дубових лісоматеріалів у майбутньому – це загальне зниження якості лісосічного фонду. Так вже сьогодні можна говорити про значне зменшення площ дубових деревостанів природного походження, які характеризуються високою товарністю. На зміну їм приходять насадження штучного походження, які створенні в першій чверті ХХ сторіччя – в період, який характеризується великою кількістю воїн та потрясінь, після яких в період

Відновлення дубові насадження вирубали, мало цікавлячись про відновлення дубових насаджень якісним матеріалом. Як наслідок можна стверджувати, що в недалекій перспективі відбудеться зменшення середнього діаметру та класу товарності насаджень, що включені в фонду рубок головного користування. В першу чергу це відіб'ється на ринку високоцінних дубових сортиментів – фанерної сировини, яка використовується для виробництва меблів престижного сегменту. Поряд з причинами погіршення товарності дубових насаджень, які ми відмітили вище, існує ще фактор консерватизму нормативних документів, що регламентують господарювання у дубовому господарстві. Як ми вже відмічали вище, між підходами до ведення господарства, які практикуються у Швеції та Україні є значна різниця. Оскільки, українські нормативні документи одним з основних регламентуючих факторів визначають повноту насадження та як наслідок його запас – це кількісні показники, то у Швеції при значно більшій інтенсивності вибірки, на перше місце ставлять якісну характеристику стовбура. Саме за рахунок більшого світлового приросту у другій половині свого життя, дубове насадження у віці 100 років у південній Швеції досягає середнього діаметру близько 60 см, тоді як в Україні – не більше 44 см. Ця методика імпортована в Швецію з Німеччини відповідно призводить до зростання річного приросту.

Іншою загрозою, яка може очікувати ринок дубової сировини вже у віддаленій перспективі – це зменшення площі під дубовими насадженнями. Що ми маємо на увазі. Термін обороту рубки, а відповідно й інвестицій у вирощування дубової сировини складає щонайменше 100 років. Хто може в умовах ринкової економіки дозволити собі таку розкіш. Це можна робити за умови наявності великого сумління або преференції з боку держави. Для прикладу, якщо порівнювати дохід з 1 га дубового насадження у віці 100 років (головного користування) та 1 га культур плантаційного типу ялини європейської з оборотом рубки в 30 років, то порівняння буде не на користь першого, в тому числі враховуючи затрати на вирощування та догляд. На сьогоднішній день

підтримання належного рівня відновлення дубових насаджень здійснюється шляхом жорсткого адміністрування цього показника.

Ще одним слабким місцем ринку дубових лісоматеріалів є морально застарілі державні стандарти та технічні умови на лісопродукцію. Фахівці знають, що світові запаси дуба невеликі, а потреби в ньому дуже великі (паркет, коньячна клепка, дубильні речовини і багато чого іншого, чого без дуба не зробиш).

Значна частина дубових насаджень сконцентрована в Україні. На території колишнього СРСР небагато дуба є ще на Кавказі та на Далекому Сході. Тому ще в довоєнний період була прийнята спеціальна постанова уряду Радянського Союзу, згідно з якою використання навіть дров'яної деревини дуба на паливо без особливого дозволу не допускалося. Саме з цим пов'язані обмеження на застосування дубової деревини у стандартах, скажімо, на вікна і двері. До речі, ця постанова ніким не скасована, але про неї якось на забули, а поновити не поновили.

У результаті склалася парадоксальна ситуація. У ГОСТі на круглі лісоматеріали розписано, яка деревина і яка порода може бути використана для виготовлення целюлози. А для виробництва найгіршої целюлози порода деревини не обумовлюється. Якщо так, то можна й дуб використовувати з цією метою. Це є одна сторона недоліків. З іншої сторони у ГОСТі та товарних таблицях передбачено певний перелік сортиментів, які заготовлюються з дуба, проте на сьогоднішній день ринкові умови диктують інші вимоги. Іншою слабкою стороною, яка в деякій мірі є пов'язаною з попередньою є низька гнучкість та здатність реагувати на вимоги ринку. Напевно ні для кого не секрет, що до недавніх часів державні лісогосподарські підприємства намагались у повному обсязі використати свій лісосічний фонд, відповідно заготовивши весь асортимент продукції, не зважаючи на потреби ринку, лише через те, щоб не втратити право на заготівлю не використаного ліміту.

Отже, за умови зменшення негативного впливу, а у кращому варіанті взагалі усунення слабких сторін та загроз ринку, його потенціал можна оцінити як високий.